

УДК 378.014.543.1

І. П. ПРИХОДЬКО

Аграрно-економічний коледж Полтавської державної аграрної академії, Полтава

Н. М. САС

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, Полтава

НЕОБХІДНІСТЬ ПЕРЕБУДОВИ ФІНАНСУВАННЯ В ДЕРЖАВНОМУ ВНЗ

На сьогодні в Україні триває перебудова системи освіти у зв'язку з тим, що дана галузь за своєю структурою та обсягам підготовки спеціалістів сформувалася в інших соціально-економічних умовах і не відповідає вимогам ринкових перетворень та бюджетних можливостей України. Але, як і раніше, головною складовою освітнього комплексу України є вищі навчальні заклади, яким відводиться основна роль у формуванні інтелектуального потенціалу країни.

Ключові слова: *контролінг, реінжиніринг, фінансування, конкуренція*

Постановка проблеми. Упровадження ринкових відносин у сфері освіти істотно позначилося на економічних процесах у ВНЗ, зумовлених переходом системи фінансування їх від переважно бюджетної до переважно госпрозрахункової

та ринкової. Це вимагає внесення докорінних змін в управління економічною діяльністю ВНЗ: бюджетна (в основному) організація перетворюється на суб'єкт підприємницької діяльності з усіма відповідними наслідками. Причому, слід зазначити, що основною метою функціонування ВНЗ є не прибуток, що відрізняє їх від суто підприємницьких структур (підприємств, фірм, тощо), для яких ця мета є основною [1, с.14].

Аналіз досліджень та публікацій. Актуальні проблеми переходу освітніх закладів до ринкових умов діяльності досліджували О.Кириченко, С.Наєнко, В.Паламарчук, В.Андрієнко, Т.Лев; розвиток ринку освітніх послуг в Україні аналізували В.Євтушевський, Н.Бутенко, О.Дубровка, В.Александров, Ж.Серікова; ефективність застосування різних джерел фінансування освітніх послуг – Є.Красняков, Л.Кириленко, А.Бардаченко, О.Кириченко; концептуальну модель фінансового менеджмента ВНЗ намагався розробити Ю.Лисенко.

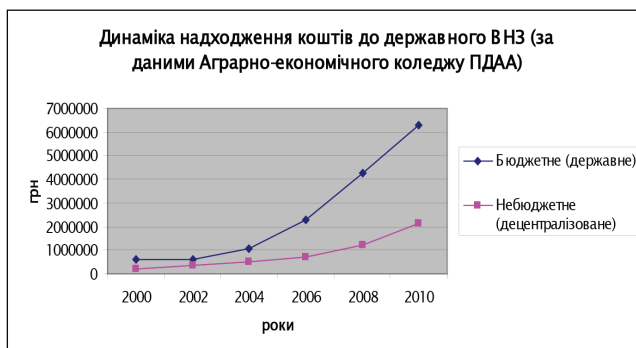
Формулювання цілей статті. Проаналізувати особливості фінансування ВНЗ в умовах ринкової діяльності на прикладі Аграрно-економічного коледжу ПДАА. За основу взята динаміка прибуткової та витратної частин бюджету ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Динаміка прибуткової частини бюджету ВНЗ (на прикладі аграрно-економічного коледжу ПДАА) у частках двох його джерел – бюджетного (державного) і небюджетного (децентралізованого) фінансування має такий вигляд (табл. 1, мал.1)

Таблиця 1

**Динаміка надходження коштів до державного ВНЗ
(за даними Аграрно-економічного коледжу ПДАА) (грн)**

Кошти	Роки					
	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Бюджетні	590410	606140	1087760	2299883	4251900	6300500
Небюджетні	191298	331595	508000	692943	1228281	2150200

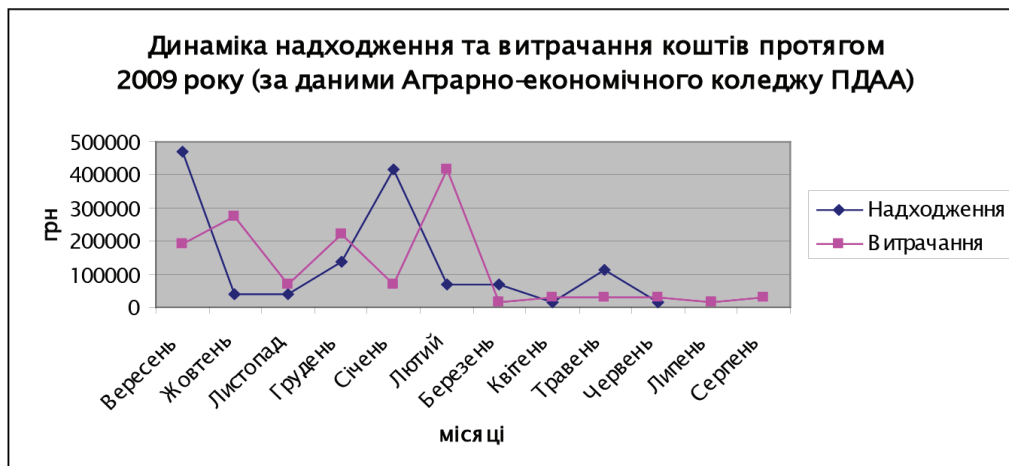

Мал. 1

Таблиця не підтверджує загальну тенденцію зниження частин бюджетного фінансування (заробітна плата співробітників і стипендій студентів, оплата енергоносіїв і комунальних послуг) та послідовне його заміщення децентралізованими джерелами надходження коштів (оплата за навчання студентів, надання інших послуг). Але аграрно-економічний коледж ПДАА в питанні фінансування виступає як виняток із ситуації, що склалася з фінансуванням ВНЗ державної форми власності. Такі обставини примушують інші ВНЗ, зокрема, Донецький національний

університет, до необхідності пошуку шляхів збільшення обсягів самофінансування ВНЗ [2]. Необхідно зазначити, що створення та підтримка матеріальної бази, а також забезпечення навчального процесу здійснюються сьогодні лише за рахунок децентралізованих засобів в основному через плату за навчання.

З аналізу динаміки щорічного надходження коштів за навчання студентів (мал. 2) виходить, що піки припадають на вересень, що пояснюється початком нового навчального семестру і дисциплінованістю студентів-першокурсників, на грудень, січень і на травень (місяці, які передують зимовій і літній сесіям), оскільки без оплати студенти до складання іспитів не допускаються. Ця тенденція зберігається протягом кількох останніх років. Характерною є розбіжність піків надходження та витрачання коштів протягом року і особливо протягом місяця, що призводить до непоправних утрат, зумовлених інфляцією.

Мал. 2

Динаміку зміни окладів викладацького складу (за основу взято оклад викладача вищої категорії у гривнях і доларовому (США) еквіваленті) подано на мал. 3. Тут явно спостерігається зменшення купівельної спроможності окладів. Так, якщо у 2008 році оклад викладача вищої категорії дорівнював 230\$, то у 2010 лише 153\$, що свідчить про зниження життєвого рівня викладачів.

Мал. 3

Таким чином, нові умови господарської діяльності ВНЗ вимагають комплексного підходу до перебудови економічних процесів. А оскільки бюджетне фінансування має суворо визначене призначення – зарплата, стипендія, комунальні платежі, то основним напрямом дослідження є економічні механізми управління децентралізованими коштами.

Нерівномірність надходження коштів, підвищення рівня інфляції, зміна форм і методів роботи ВНЗ визначають значне збільшення навантаження на його економічні служби, які реалізують планування, облік і контроль господарської діяльності. Іншим фактором, який вимагає реформування системи господарювання ВНЗ, є конкуренція. Вистояти у конкурентній боротьбі державний ВНЗ може лише за рахунок правильного управління фінансовими та матеріальними ресурсами, які перебувають в його розпорядженні.

Отже, для забезпечення конкурентоспроможності та виживання в сучасних умовах ВНЗ повинен перебудувати стратегію і тактику своєї економічної діяльності. Причому основні напрями його економічної діяльності концентруються на виробленні політики цін за навчання та політики витрачання позабюджетних коштів. Політика цін визначає розміри контингенту студентів, отже – й доходи ВНЗ. Правда, слід зазначити, що сьогодні й у майбутньому на студентів впливатиме авторитет державного вищого навчального закладу.

Дослідження шляхів вирішення вказаної проблеми підтвердило, що найефективнішим сучасним засобом є концепція реінжинірингу бізнес-процесів як радикальне перепроєктування економічної діяльності ВНЗ для досягнення оптимальних результатів в основних показниках його діяльності: вартості, якості, обсягу послуг, швидкості їх надання тощо. Революційність реінжинірингу зумовлена новітніми досягненнями у сфері інформаційних технологій, бо результативність процесів, які перебудовуються, вирішально залежить від інформаційної підтримки та її правильного використання.

Головною зовнішньою причиною застосування засобів реінжинірингу є зростаюча конкуренція, яка зумовлюється збільшенням кількості ВНЗ недержавної форми власності. Серед внутрішніх причин виділяються такі: зростання складності нових форм звітності, їх кількості, наявність різнорідних контролюючих організацій, які вимагають ув'язки різних (іноді суперечливих) показників; неможливість подальшого збільшення чисельності персоналу, недостатня віддача від інвестицій в основні напрями діяльності.

Реінжиніринг системи управління фінансовими ресурсами, зокрема, у Донецькому національному університеті був проведений з використанням засобів контролінгу і впровадженням інформаційно-обчислювальної системи підтримки прийняття економічних рішень. Така форма управління виправдана у ВНЗ, які мають у своєму складі факультети з так званими «престижними» на сьогодні спеціальностями і менш «престижними (природничі, гуманітарні), тобто у ВНЗ, які мають спеціальності з різним рівнем рентабельності. Економічний ефект упровадження становив 522 тис. грн. Для одержання такого результату в університеті було застосоване децентралізоване управління, при якому факультетам, окремим кафедрам і лабораторіям делеговано економічні повноваження [2, с.72]. На жаль, використання цих засобів можливе тільки в великих потужних ВНЗ (Донецький національний університет). Економічний ефект від упровадження засобів контролінгу у значно менших за розмірами ВНЗ (аграрно-економічний коледж ПДАА) буде на порядок скромнішим.

Аналіз витрачання позабюджетних коштів свідчить про те, що 62% витрат

пов'язано з розвитком ВНЗ і тими придбаннями, які цей процес супроводжують (табл. 2).

Збільшення витрат, пов'язаних із придбанням товарів і використанням послуг, ціни на які встановлено з орієнтацією на курс долара США або жорстко до нього прив'язані, на забезпечення науково-викладацької та інших видів діяльності, внаслідок інфляції змушує керівництво ВНЗ збільшувати ціни на навчання.

Таблиця 2

**Аналіз витрачання позабюджетних коштів
(за даними аграрно-економічного коледжу ПДАА)**

Витрати	%
Заробітна плата (преміювання, виплата матеріальної допомоги, соціальне страхування)	38
Придбання основних засобів, літератури, продуктів харчування, матеріалів, обладнання та інвентарю	15
Поточний ремонт обладнання, інвентаря, будівель	20
Розвиток ВНЗ	20
Решта послуг і витрат	7

У таблиці 3 наведено динаміку зміни вартості навчання: у верхній частині – престижних, а в нижній – непрестижних спеціальностей (аграрно-економічний коледж ПДАА).

Таблиця 3

Динаміка зміни вартості навчання, грн.

Спеціальності	Навчальні роки					
	2000	2002	2004	2006	2008	2010
Бух.облік	1000	1000	1550	2400	3000	5000
Фінанси і кредит	-	800	1550	2400	3000	5000
Орг. Виробництва	800	800	1450	2000	2600	4500
Землепорядкування	600	600	1100	1600	2000	4500
Бджільництво	600	600	1100	1600	2000	4000
ВППР	600	600	1100	1600	2000	4000

Завдання дирекції ВНЗ є регулювання розподілу доходів, які надходять до загальноузівського фонду, для підтримки непрестижних спеціальностей, які можуть бути затребуваними в найближчому майбутньому та забезпечити знаність і авторитет ВНЗ у науковому світі.

Уплив на господарську діяльність ВНЗ здійснюється через економічні механізми, які являють собою систему правил, що забезпечують організацію, планування, контроль та стимулювання ефективного використання коштів. Несвоєчасне витрачання коштів, наявних у розпорядженні ВНЗ, призводить до непоправних інфляційних утрат. Тому центральним завданням його економічних служб є розробка механізмів, які запобігають цим утратам та знижують ризик їх виникнення. Розглянемо можливі механізми організації економічної діяльності ВНЗ:

- 1) укладання господарських договорів про навчання, інші послуги, які надає

ВНЗ з орієнтацією на еквівалент в умовних одиницях і з оплатою за курсом, який встановлено на момент оплати;

- 2) управління витрачанням коштів практично в темпі з їх надходженням;
- 3) використання буферних операцій: депозитні вклади, придбання цінних паперів тощо;
- 4) попередня оплата послуг, у тому числі видача внутрішніх кредитів під контракти, що виконуються.

Ефективність управління економікою ВНЗ як складною розподіленою системою з досить великими матеріальними та фінансовими потоками справляє прямий вплив на якість проведення навчально-педагогічного процесу. Тому вдосконалення механізмів господарювання ВНЗ з відповідною організацією обліку та контролю його економічної діяльності є актуальною проблемою.

Розробка методів і організації систематичного обліку затрат на підготовку спеціалістів за окремими формами навчання, спеціальностями, курсами, за різними навчальними планами у межах однієї спеціальності є одним із шляхів вирішення розгляданого завдання. Згідно з даними обліку затрат розробляється кошторис, у складі затрат якого виділяються за цільовою ознакою: заробітна плата, витрати щодо матеріального забезпечення студентів, витрати щодо забезпечення навчального процесу.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, виконання кошторисів затрат за бюджетними і позабюджетними коштами стає одним з найважливіших показників, які характеризують економічну ефективність діяльності ВНЗ, і відображає загальні результати його фінансово-господарської діяльності: використання фонду заробітної плати і стипендії, забезпечення фінансування господарської та навчальної діяльності тощо.

Список використаної літератури

1. Андриенко В. Н., Лев Т. А. Концептуальная модель финансового менеджмента ВУЗа. Новое в экономической кибернетике: модели контроллинга / В. Н. Андриенко, Т. А. Лев; сб. науч. ст. под общей ред. Ю. Г. Лысенко. – Донецьк: ДонДУ, 1999. – С. 4–18.
2. Лисенко Ю. Перебудова фінансування в державному ВНЗ / Ю. Лисенко, В. Андриенко // Економіка України. – 2002. – №5. – С. 68–75.
3. Лысенко Ю. Модели управления хозрасчетным промышленным предприятием / Ю. Лысенко. – М. : Финансы и статистика, 1991. – 208 с.

И.П. Приходько

Аграрно-экономический колледж Полтавской государственной аграрной академии, Полтава

Н.Н. Сас

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко, Полтава

НЕОБХОДИМОСТЬ ИЗМЕНЕНИЯ ФИНАНСИРОВАНИЯ В ГОСУДАРСТВЕННОМ ВУЗЕ

Сейчас в Украине идет перестройка системы образования в связи с тем, что отрасль по структуре и объёмам подготовки специалистов сформировалась в других социально-экономических условиях и не отвечает требованиям рыночных преобразований и бюджетных возможностей Украины. Но, как и раньше, основным звеном образовательного комплекса Украины представлены государственные высшие учебные заведения, которым отводится основная роль в формировании интеллектуального потенциала страны.

Ключевые слова: контроллинг, реинжиниринг, финансирование, конкуренция.

I.P. Prihodko

Agrarian-Economical College of Poltava State Agrarian Academy, Poltava

N.M. Sas

Poltava National Pedagogical University named after V.G. Korolenko, Poltava

NECESSITY OF FINANCIAL SYSTEM CHANGING IN STATE EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Nowadays the system of education in Ukraine is reconstructed due to the fact this branch of stuff has formed in other social-economical conditions and don't correspond to demands of market transformations and budget possibilities of Ukraine. But state higher educational establishments the tend to be the basic link of education complex of Ukraine which forms the intellectual potential of a country.

Key words: controlling, reengineering.